

~~Ref.~~
R

12. 75

A. R. I. BÜNEMANNI
MINDENS.
COMMENTATIO HISTORICO-IVRIDICA
DE
CODICILLIS INDULTI
CONNUBIALIS MILITVM

SIVE
Som Frau-Scheine
QVA ETIAM

DE
IVRIS ROMANI ET GERMANICI SANCITIS
IN MILITVM MATRIMONIIS
OFFICIALIVM ATQVE
MILITIAE MERCENARIAE
APVD ROM. ET GERM. ORIGINE
AGITVR.

HALAE SALICAE clb 16cc xxxvii.
Literis IOA. CHRIST. HILLIGERI, Acad. Typ.

12.

A. R. I. B. V. N. E. M. A. N. N. I.

MDCCCLXXXII

COMMENTATIO HISTORICO-JURIDICA

DE

CODICILLIS INDULTI

CONVARIANTIS MILITUM

AVVDROM ET GERM. CIVIT.

AVVDROM

DE

LEGIBUS ROMANIS ET GERMANICIS

IN MILITUM MATRIMONIIS

OFFICIALIVM AVVD.

MILITAR. ALEXANDRIANAE

AVVDROM ET GERM. CIVIT.

AVVD.

CHRIST. HILGERI Acad. Typ.

LECTORI SALVTEM!

Vum omnes res, quæ in omni rerum mole occurrunt, suas habeant causas, non est dubium, quin ante omnia in veras atque genuinas causas sit inquirendum, ut tum connexio rerum inde expediri possit. Solent hinc iure meritoque Latii Icti illud *scire* esse pronunciare, quum causas rerum tenemus, atque scire leges, non esse verba earum tenere, sed vim, potestatem ac rationem. vid. L. 17. ff. de L. L. & D. D. HOLDER-RIEDERI nuperrime habita elegans, ad *Legem illam* dissertatio. Commendatum itaque rerum studiosi habeant sibi hoc, ut ante omnia in rerum causas atque rationes inquirent sedulo; Certe

A 2

sem-

semper idem cordi curæque mihi fuit atque est etiamnum. Non potuit non fieri, ut sic in plura notatu digna, ab aliis fere neglecta inciderem, quæ amici mei digna habuere luce publica. Ego vero soleo abscondere mea aliquantum temporis, ne nimis mature in lucem protrusa in opproprium mei iure vergant. Sequor in hoc tritissimum illud: *Sat cito si sat bene.* Nupperrime *Vir Per Illustr. Domin. A LVDEWIG, Diuinarum humanarumque rerum quam peritissimus*, pro ea, qua in me est beneuolentia, mihi auctor suaeque fuit, ut primum ederem minora opuscula, quippe quæ facilius habeant, qui sumtus ad exscribendum typis præbent. Hæc fuit causa ut hoc opusculum emitterem, haud ita pridem quidem scriptum, sed forsitan quibusdam tamen gratum, quum aliqua singularia exhibeat, & præterea explicet argumentum quod scriptoribus fere est destitutum.

Vale, dedi Halæ Salicæ Anno

clō lō cc xxxvi.

DE

DE
CODICILLIS INDVLTII
 CONNVBIALIS MILITVM

SIVE

Vom Trau- Scheine

§. I.

Quod apud LIVIVM quidam ad Romanos di- *Introductio.*
 xit: *vxores esse malum, necessarium tamen;*
 vnde aliquis interrogatus, qui duxerit vxor-
 em minoris stature? *reposuit ingeniose:*
ex duobus minimum malum esse eligendum; est
 quidem verissimum. Non quidem cum ARISTOTELE, in
 odium PLATONIS, qui mulieres pro *mediis creaturis inter*
Deum & homines habuit, dixerim: *mulieres esse aberrationes*
nature. AVCTOR enim libelli von der Herrschsucht der
 Männer über die Weiber nos docet, ARISTOTELEM ideo
 ita iudicasse, vt suppressa contradicendo PLATONIS au-
 thoritate sibi famam pararet, quum tamen alioquin ipse
 ARISTOTELES præ amore erga mulieres insaniret. vid.
Cel. IOH. ADAMI BERNHARDI elegantissima kurz gefasste
curieuse Historie der Gelehrten Lib. III. P. I. cap. 3. p. 154.
vbi agitur von Gelehrten, die grossen æstim vor das Frau-
enzimmer gehabt, oder kürzer: von gelehrten Hasen. Sed
 tamen nemo negauerit vxores maximo esse incommodo,
 non vero ideo abstinentum omnibus a matrimoniis,
 quum ad vxores ducendas simus obligati, quod nuper-
 rime singulari schediasmate: *De obligatione virtusque se-*
nus

A 3

xus ad matrimonium: probatum dedit mihi musisque meis amicissimus LANGIVS. Certe neque ipsi Papæcolæ omnes fauent cælibatui vid. CALIXTVS *de cælibatu* D. NICOLAVS HVNNIVS, HILDEBRAND *de nuptiis*, item BÖHMERSVS harum rerum gnarissimus *in Iure Ecclesiast. Protest.* & nuperrime editus doctus liber. *M. S. G. H. Wichtiges Alterthum der Römischen Kirche* p. 228. & sqq. Potest autem quilibet, qui non impeditur, inire matrimonium. Sed illud ad normam legum est faciendum, nisi quis velit pœnas dare incuriæ suæ, & pati vt ipsius matrimonium omni iure habeatur pro iniusto atque nullo. Leges vero iubent, vt *militēs* nuptiis impetrent consensum, habeantque, *officialis* a PRINCIPE, *gregarii* vero ab officiali; ergo illas debent sequi milites. Operæ erit prætitium aliquantulum inquirere in origines & fata Legum illarum de quibus vltimo loco diximus. Primo loco nobis erit dicendum de Romanis; deinde fusius de Germanorum institutis dicam.

§. II.

*An conducatur
militēs esse
vxoratos, an
vero cælibes?*

Solent quidem POLITICI disputare in partem vtramque problema hoc:

Vtrum conducatur, militem vxorem habere;

An vero persistere in cælibatu?

Qui prius ad firmant, 1) prouocant ad omnium libertatem ineundi matrimonium; sed libertas illa iam est restricta & imminuta per leges ciuiles in reip. vtilitatem vid. infra §. XII. deinde 2) aiunt, milites qui vxores habent facilius sibi temperare a delictis contra sextum, quum apud vxorem libidini satisfacere possint. Sed quem cupido rerum prauarum cœpit semel, idem ille non eam deponet etiam si vxorem ducat. Quid? quod tum

tum vxori iunctus rem cum alia habens, maius committat scelus, quam cœlebs si esset; denique 3) adferunt, quod, quibus vxores sunt, eos amor, pietas erga liberos atque coniuges, fortiores magisque strenuos reddat. Sed adfirmauerim fidentissime aduersum. Potius res vxoria medicorum effato & experientia teste eneruat corpora, debilitat animos admodum. Imbelles reddimur *conuersum* vxorum. Quid? quod milites mariti magis sibi parcant ducti amore suorum. Concidunt sic argumenta illorum, & sententia simul. Contra sunt rectius qui adferunt vltimam. *Primo* fortiores sumus, quum scimus, nos nobis perire solis, non nostris. Dicere solent: Ich habe nichts dabey zuzusetzen, Frau und Kinder werden sich meines wegen nicht die Augen aus den Kopfe weinen. 2) Facillime milites cœlibes duxeris quo velis, quum non coniugis amplexus suavis amorque eos adfigat certis locis. 3) magno exereitibus mulieres sunt incommodo, augent impedimenta **Den Troß und baggage**, etiam parum aut nihil profunt ad bellum gerendum, & quum fames sitisque premunt, maiorem utrumque reddunt, nisi pereant ipsæ. Vid. BEIER in *Iur. milit. prud. Lib. II. titul. 1. th. 4. §. 1. n. 189.* VEGET. *de re milit. lib. IV. cap. 7. add. Königl. Polnisches und Churfürstliches Sächsisches mandat de 1709 & Königl. Preußisches edict. de a. 1711. §. 1. apud LVDOVICI In der Einleitung zum Kriegs proces. Cap. II. §. 17. 4)* In castris milites alere vxores neque ideo consultum foret, quod militando in castris Veneris, magis reddantur inualidi in Martis castris, incurrii negligentesque. Taceo alia argumenta, vti quæ D. *Iohann Georg* BERTOCH **Im besondern Recht in Eh und Schwängerungs Sachen**

chen der Soldaten *cap. I. §. 13. p. 9. 10.* adtulit, idem §. 24. pag. 20. 21. add. *Sachsen gothaischen Verordnung* de a. 1677. apud *LIVIGIVM Corp. Iur. Milit. p. 1094. seq.* quum hoc problema a me iure politicis ad respondendum illud relinquatur. Legantur *GVNDLINGIVS discursu über BVDEI politicam cap. V.* aliique. Videamus tantum an gentes sic quoque sint philosophatæ.

§. III.

An Romano
militi licuit
esse uxorato?

Iuris Romani problema est; *num licuerit militibus esse maritis?* quod varie a nostris responderi solet, sed non nisi *PERILLVSTRIS DE LVDEWIG*, vti semper solet, rem recte docuit. Qui in elegantissimo, *de consensu connubiali extrapatrem*, tractatu diff. IX. nos docet: 1) tantum esse dubium: *Num Leges Romane contra militum connubia exsistent?* Vnde frustra sunt *LIPSIVS Lib. V. militie Rom. dialogo XVIII. p. 216. 217.* illumque sequutus *Curr. RITTERSHVSIVS ad Ligurini Lib. VII. vers. 282. cap. 2. p. 139.* qui rem hanc intricatam explicare volunt, dum quæstiones huc non pertinentes respondent: *utrum satius sit milites uxores habere, an esse cælibes?* quæ quæstio ad Politicos pertinet, & responsa, non problema nostrum definit; alteram: *utrum indultæ Romanis militibus uxores in castris?* nam non quæritur, an legibus susque deque habitis, ingenio suo vixerint Romani; sed an leges de militum cælibatu habuerint? 2) Obseruat *Perillustris vir* satis acute, in respondendo distinguenda esse tempora: Respondebo ergo problema hoc ad mentem *magni mei Doctoris*; sed breuiter.

§. IV.

Respondetur
problema hoc

Romæ Romulus conditor Marte genitus credebatur; *LIVIO, FLORO, EVTROPIO*, aliis, testibus; Roma Martia-

tia. Auguria bellica prima, LIVIO, FLORO, præcipue *Lib. I. c. 1. n. 7.* id loquente, & ad AVGVSTI tempora, DCC. annorum spatio, continuis bellis occupata Roma. Militia CICERONE pro Murena auctore, præcipuum Romanorum studium. Ciues fere omnes milites, SAVIL. *de milit. Rom.* LIPSIVS *de milit. Rom. Lib. I.* maxime quum SENECA libro III. *de ira cap. 7.* teste: *apud Romanos graue scelus esset, pro salute patriæ militie se subducere; vnde tantus tanque stupendus militum memoratur numerus* PLINIO *Lib. III. c. 20. Lib. VII. c. 25. Agath. Lib. V. Liiuo Epit. LXX. conf. Naudæus de stud. milit. p. 554.* Nisi enim summa necessitas premeret, non nisi ciues in militum numerum recipiebantur, LIPSIVS *de milit. Lib. I. d. II. p. 14.* SAVIL. *decadem SIGONIVS de antiquo iure ciu. Roman. Lib. I. cap. XV. p. 172. sq.* Et qui *καὶ βῆν ἀρχὴν πολιτικὴν* volebat non admittebatur, nisi x annos miles fuisset. vid. POLYBIVS *de re milit. Rom.* & LIPSIVS, SAVIL. SIGON. *dd. II.* vnde militia ad dignitates pertinebat, quibus etiam additur *Lib. XII. Cod. de dignitatibus conf. Perill. Dom. de LVDEWIG, Ictorum facile Princeps, in Different. in Remilit. I.* Hinc non tantum 1) qui præcipui in republica gerenda, antea milites fuerant, sed & 2) plurimi vxores habuere milites. Probabile mihi illud videtur ideo, quod regulariter non ante quinquagesimum annum missi fuerint milites, vid. SIGON. *l. c. p. 18.* & *Perill. Dom. de LVDEWIG von inualiden Häusern.* Minime vero credibile quinquagenarios tandem Romæ vxores duxisse; quum contra apud Romanos connubia infantum celebratissima fuerint. vid. *Illustr. HEINECCIUS, Romanarum rerum indagator felicissimus, in Antig. Rom. & L. B. de WOLTZOGEN de connubiis infantum.* Ergo *Libera Republica, Roma-* *Libera Rep. Rom. milites ipsos uxorati.*
no militi licuit esse marito, quum vxores habuerint, & nulla

B

ipſos tum lex a connubiis prohibuerit. Qui me alia docebit, me ſibi habebit valde obſtrictum.

§. V.

*Sequitur
temporibus
militum con-
nubia probi-
bita.*

Enim uero hæc omnia mutata ſunt, quum Principes Rempubicam inuaderent. Videbant Principes dominatui obefſe, milites eſſe ciues. Præterea probe intellegebant ſe fortiores fore, ſi militem mercenarium perpetuumque alerent. Stipendia militaria quidem tantum inde ab a. V. C. CCCLIX. LIVIUS *Lib. IV. cap. 59.* maxime in uſu fuere, nam, *priuato ſumptu ſe alebant milites Romani, pene ad id tempus, quo Roma capta eſt, ex Scruui Tullii inſtituto, uti FESTVS illud refert. conf. DIONYSIVS HALICARNASSÆVS Lib. IV. cap. II.* ſed tenuè initio ſtipendium ſiue *ψώνιον* auxere deinde Cæſares. vid. LIPSIVS *d. l. Lib. V. Dial. XVI.* Addatur PETRI MÜLLERI *diſſ. de ſtipendiis militum Cap. II.* & mercenariam fecere militam. Certe AVGVSTVS Latinis & Italis neceſſitatem militiae remiſit introducta mercenaria militia. vid. HERODIAN. II. II. SCHELHAM. *not. ad HYGIN. de caſtramet. p. 13. add. La Vie d' Auguſte* ſic ciuium indies minor numerus inter milites, contra provincialium auctus magis; id quidem factum data ab ANTONINO CARACALLA Orbi Romano ciuitate. vid. SPANHEMII *Orbis Rom. II. 53. p. 158.* EVTROP. IV. v. 58. CLAVD. AMMIAN. MARCELL. XXVI, 1. ſic ciues fere excluſi a militia, deſidebant indies bellica, & torpentes otio, aduſcebantur ſeruituti. Et ut miles eo minus libertatem patriæ curaret, id agebant, ut miles improles, quoad eius fieri poſſet, exiſteret. Hinc Lex data: MILES CÆLEBS ESTO. Et potuere concurrere ſupra *Cap. II.* dictæ cauſæ, quum eiſdem eſſe poſſint plures. Quando uero, & a quo, quibusque uerbis lata ſit lex iſta, non de-

fini-

finiuerim ego, tacentibus illud SCRIPTORIBVS. Certe ante CLAVDIANVM latam fuisse nullum est dubium. Inde vero milites cælibes fuere sequitis temporibus. Hinc TACITVS de militibus ita *Annal. Lib. XIV. cap. 27. neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sucti, orbas sine posteris domos relinquebant.* Item: TERTVLLIANVS in *exhortat. ad castit.* Scilicet *solis maritorum domibus bene est? Pericrunt cælibum familiae spadonum, MILITVM, aut peregrinantium sine vxoribus. Non enim E nos milites sumus?* CLAVDIVS VE- *Indulta con-*
nubia ite-
rum a Clau-
dio.
 ro iterum a. V. C. 797. militibus matrimonia indulisit, vnde DIO CASSIVS in *Claudio Lib. LX. p. 681. τοῖς δὲ στρατιωμένοις ἐπέσθη γυναικὰ ἐν ἐδύναντο ἕκαστος τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγραμμένων δικαιώματα ἔδωκε* add. *id. in Nerone Lib. XLI. p. 690. SEVERVM illa permisisse militibus auctor est & SEVERO*
 HERODIANVS *Lib. III. in Vita Seueri τοῖς στρατιώταις πολλὰ συνεχώρησε ἢ μὴ πρότερον ἔχον, καὶ δακτυλοῖς χερσὶς χεῖρασιν ἐπίτρεψε, γυναιξὲτε συνοικεῖν.* Dedit itaque (*Perill. Dom. a LVDEWIG* verbis vtor) CLAVDIVS *militibus iura connubiorum: SEVERVS etiam indulisit vxoribus militum, agendi cum maritis in vno domicilio.* THEODOSIANVS & VALENTINIANVS A. A. remisere militibus solemnitates rescripto ad BASSVM *Præf. Præf. l. 21. Cod. de Nuptiis, vbi ita: a caligato milite (1) vsque ad Protectoris (2) personam sine aliqua solemnitate matrimoniorum, liberam cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi coniugii permittimus facultatem. Idem licuisse sequioribus etiam temporibus militibus, docet L. 3. §. 2. ff. de re milit. l. 7. Cod. de Repudiis & NOV. CXVII. c. XI. neque l. 60. atque 61. D. de donat. inter Vir. E vxor. obstat. Videatur *Perill. Dom. de LVDEWIG, singulare ornamentum Ictorum, opusc. de consens. connub. extra patrem diff. IX. (7) p. 51. add. COTERÆVS de iur. E Privil. milit. lib. II. cap. I. & MENCKEN de liberorum E milit. nuptiar. nullitate.**

(1) *Miles caligatus*, idem est, ac si dicas: *miles gregarius* ein Gemeiner, oder ein schlechter Soldat, vilis, videatur l. 9. ff. de custod. caliga erat species calcei, confecti ex corio fortiori, cuius solea ex faliceo ligno erat. Solebant soleas illas corio clauibus adfigere, vt vtrumque magis connecteret cohereretque &c. vide sis BRODÆVM *miscell.* VIII. 16. PITISCVM. 1. 327. 328. Du FRESNEVM *Gloss. Græco.* p. 549-550. item BVXTORFII *Lex. Talm.* col. 1710. SPONIUM *Miscell. Scel.* VI. p. 220. milites vero gregarii die Gemeinen eiusmodi caligis induti incedere solebant, hinc dicebantur gregarii: *militēs caligati.* conf. dd. A. A. cc. II. & LYDIVS de *Re milit.* III. 2.

(2) Formula hæc nihil aliud sibi vult quam Germanica: vom Geringsten zum Höchststen. Protector hic est, ex PRATEH lectione, *præfectus Cohortalis.* Scilicet vocabatur Præfectus Protectorum Principis *ναὶ ἐξοχῆν* Protector. Protectores domestici a GORDIANO IVNIORIS instituti sunt & protegebant & comitabantur Principem palatio exeuntem, eiusque Palatium custodiebant, vt apud nos die Leib. Guardes vid. l. *devotissimos* COD. THEOD. de *domest. & protect.* atque GOTTFREDVS *ibidem.* PROCOPIVS in *ἀνεδόξοις* ita de illis: *Sunt, inquit, & alii in Palatio longe præstantiores, quoniam matris ipsi stipendium solui consuevit, ac dignitate militie nomine honestantur. Hi domestici & Protectores vocantur, & a cura rerum bellicarum longe absunt. In Palatio enim conferri solent, vt sit ordo qui tantum persone operam præstet. Horum aliqui Byzantii, alii in Galatia, nonnulli aliis in locis statuuntur. Protectores quotidie salutabant principem, purpuram eius vestem osculantes, quo quidem modo Imperator adorabatur.* vid. l. 3. & 4. COD. THEOD. de *domest. & protect.* l. i. Cod. cod. l. i. Cod. de *Apparit. Præf. Præf.* l. i. Cod. de

de apparit. Præf. Præt. Urb. conf. GOTHOFREDVS *ibid.* &
Illustris GASSERI Prælectiones ad Codicem. Quam splen-
 dide protectores isti fuerint vestiti, docet CORIPIVS
Lib. III. in Laudem Iustini Minoris :

*Miratur barbara pubes
 Ingressus primos, immensaque atria lustrans,
 Ingentes astare viros, scuta aurea cernunt,
 Pilaque suspiciunt alto splendentia ferro,
 Aurea, & auratos conos, cristasque rubentes:
 Horrescunt lanceas, seuasque astare secures,
 Ceteraque egregie spectans miracula pompe,
 Et credunt aliud Romana palatia cælum.*

item idem alio loco :

*Asabant celsi pariter, pariterque nitebant
 Cet.*

Plura de Protectoribus & Protectorum comite egre-
 gie est commentatus PANCIROLLVS in multifaria le-
 ctionis *Notit. Dignit. vtriusque Imp. Cap. XC. Tomo VII.*
Theauri Antiquit. Rom. GRÆVII p. 1562 - 1568. conf.
COLVMB. in Lactant. de M. P. Cap. XIX. PITISCVS. II. 550.
GVTHERIVS de offic. domus Aug. Cap. II. 15. DVFRESNEVS
III. 498.

§. VI.

Videamus iam quid Germani mei de connubiis
 militum statuerint? Antiquissimis temporibus Germa-
 nia omnis fuit militaris, quum maxime libertatis, qua
 non nisi domesticum habebant imperium, fuerint stu-
 diosi & in primis curis laboribusque id habuerint posu-
 tum, vt independentiam suam conseruarent strenue.
 Loquuntur hæc SENECA atque alii scriptores quibus e
 nouioribus iungatur GROTHII *Belgium antiquum, & Comment.*

*An apud an-
 tiquos Ger-
 manos mili-
 tes mariti?*

noster ad KLVGKISTIVM, proxime edendus, hoc fusius docebit. Adeo vero inualuit apud maiores militia, vt omnes agerent milites. Hinc non potuit non fieri, vt etiam vxorati essent milites plurimi. Neque erat qui maritos a militia arceret. Ipse TACITVS & CÆSAR referunt, vxores secum duxisse Germanos in aciem, non tantum, vt animos adderent pugnantibus, sed & vt illos adiuuarent quum pugna dubia esset. Res sic se habet: TACITO de de Mor. Germ. cap. XX. teste (vxor) aliquid armorum viro ad ferebat - - Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculatorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram ausuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciabant. Sic viuendum, sic percundum. Qui ritus etiam medio æuo in vsu fuit vid. IO. LOCCEII Antiqu. Sueo Goth. lib. II. cap. XXIV. p. 108. OLAVS MAGNVS Rer. Sept. lib. XIV. cap. IV. add. Dom. de LVDEWIG ICTus consummatissimus, de dote mariti. Nuptiæ itaque ipsæ docent, vxorem sociam fuisse pace belloque, quod etiam PLVTARCHVS in Mario p. 421. & TACITVS Historie lib. IV. cap. XVIII. exemplis illustrant. CÆSAR de bello Gall. lib. I. cap. 51. refert: mulieres comites fuisse maritis in bello, & proficiscentes in prælium milites passis crinibus flentes inctamasse, ne se in seruitutem traderent. Et TACITO Mor. Germ. cap. VII. VIII. auctore: vxores feruente prælio vulnera exsugebant, cibos & hortamina pugnantibus gestabant, inclinatas & labentes acies constantia precum & obiectu pectorum & monstrata cominus captiuitate restituebant. vid. CHAMBORT de æstimo feminatum apud veteres Germanos. Neque hoc fuit singulare Germanis, quum antiquarum gentium plerique non tantum ipsi arma tulerint, sed & vxores secum duxerint in aciem.

Memo-

Memoria dignum est quod libellus, quem Cel. IOACHIMVS meus mecum beneuole communicauit, qui inferibitur :

Mores, Leges & ritus omnium gentium, Per IO. BOE-MVM, cetera. apud TORNÆSIVM clō Iō C III. in 12.

(liber ni fallor, parum obuius) refert de *Georgianis lib. II. p. 139. Mulieres eorum quædam equestris ordinis erant & ad prælium edoctæ. Taceo Amazones aliasque mulieres milites, quas celebrant laudibus SCRIPTORES antiqui nouioresque.* Dixerim ex rationibus plurimis instituta illa gentium laude digna esse omnino, atque album calculum adiicio AVCTORI der *Historie der Seuaramber* (quæ legi utique meretur quum egregie doceat, quomodo respublica sapienter sit instituenda;) qui refert : daß das Seuarambische Frauenzimmer in denen Waffen geübt und zum Kriege gebraucht werde. Certe etiam Germanos antiquos, eodem iure, ob eandem causam, laudamus. Qui vero testimonia veterum hac de re collecta vna legere cupit, adeat multæ lectionis antiquam Germaniam CLVVERI. Meretur *Commentarius* ille CLVVERI, vt rerum patriarum non vulgariter gnarus illum scholiis illustraret.

§. VII.

Antiqua sua instituta seruauit Germania olim, quoad eius fieri potuit, rigide. Maxime vero id egere maiores, vt ius belli, cuius priuato nobili libero competens, ex-statu olim æquali, propugnarent strenue, vsque dum variis artibus sensimque, vel vi, vel bona gratia exuerentur momentoso hoc iure quod pluribus docui in *Opusculis KLVGKISTIO* adiiciendis, vno, de *iuris belli nobilibus olim competentis causis satisque*, altero : de *diffidationibus*

An medio æ-uo Germani milites mariti ?

bus & in Commentario ipso passim. Neque patiebantur olim, vt stipendio conducti milites agerent. Sed non nisi nobiles milites fuere prouinciarum. vid. H. A. MEINDERS de origine & progressu nobilitatis & seruitutis in Westphalia. Quorum plurimi vinculo matrimonii iuncti erant vxoribus, Vides itaque Germaniam meam satis diu habuisse milites maritos. Neque migrarunt hos mores Germani ante militis mercenarii originem, de qua §. sequenti dicam. Ipsi nobiles militare solebant cum suis vasallis, quibus præerant, vnde officiales etiam num solent sumi ex nobilibus de quo §. 9. erit dicendum. Non autem potuere Germanorum vasalli sine Dominorum consensu contrahere matrimonia, quod docebo §. 10. atque inde factum vt gregarii, quum vxores ducere vellet peterent indultum a suis præfectis, vnde origo concessionis matrimonii des Trau Scheines quam a præfecto ante nuptias impetrare debet gregarius miles. Quod itidem probabo §. 11. Minime vero inuenio, ad nostra vsque tempora, militibus prohibita fuisse matrimonia, sed saltem illud Leges statuere: vt non sine præfectorum consensu nuptias haberent, quum ille ex antiquis Germaniæ institutis sit requirendus, de quibus in reliquis §. §. disputandum erit. Ceterum ignorant hanc concessionis impetrandæ causam Icti fere omnes, vnde nostra inquisitione dignissima fuit.

§. VIII.

De militia
mercenaria.

Dixerim plane, olim quidem in Germania etiam quemcunque nobilem, eodem modo quo Poloniæ nobiles etiamnum, in bellis paceque publice, cum suis subditis, bassis, vassis seu vasallis, comparuisse. Recte enim explicat SCHULTER *Inst. iur. feud. cap. III. §. 8.* TACITI de Mor. Germ.

Neque nouioribus temporibus matrimonia prohibita militibus absolute

Germ. Cap. XIII. hi vassi licet non gratis militarint. vid. *Il. HEINECCI*, *ICTi humanissimi*, *Ius Germ. Lib. I. §. LXVI. Schol. ** & subsequētis temporibus Diploma *Caroli M. Datum Wormatiæ A. DCCXC.* cuius huc pertinentia verba exhibet *HACHENBERGII Germ. Mediæ Diss. IV. §. V. p. 78 - 79.* tamen non fuere proprie milites mercenarii, quum tantum ii sint, qui mercede ad militiam conducuntur. Vasalli vero ad seruitia, tam in pace quam in bello, feudalia sunt obligati. Minime itaque *Celeb. FLEISCHERVS Iur. Feud. Cap. VII. §. 32. p. 249.* inde concludere debuisset, (quod pace *Viri doctiss. dixerim*) *ideo, iam olim militiam Germanorum fuisse mercenariam.* Miles vero mercenarius primum iis temporibus occurrit, vbi ciuitates Imperii ortæ & Clerici iura statuum Imperii accepere, nam vtrique sapius misere nobiles cum suis vassis ære conductos ad bella Imperii. Hinc origo militis mercenarii. Nondum vero Principes aiebant militem mercede conductum, sed nobiles cuiusque prouinciæ, vbi bella vel Imperii publica, vel prouinciæ priuata, ad sequelam cum suis vassis erant obligati. vid. *Perill. Dni. de LVDEWIG tanto Viro dignus ad A. B. Commentarius Tom. I. p. 83.* item *AVCTOR des Verichts vom Adel in Teutschland p. 217.* Hi autem nobiles non nisi equis vehendo seruitia præstabant. Hinc *eques & nobilis* in medio æuo, immo etiamnum solent inuicem substitui. Contra nemo nobilis *peditem* agebat. Equitum vero olim in militia Germaniæ numerus maximus, iam *TACITI* æuo equite pollebat Germania. Hinc in diplomatis & scriptoribus mediæ æui *milites & pedites* sibi inuicem opponuntur. vid. *ANT. MATHEI de Nobilitat. Lib. IV. Cap. X.* nec nisi nobilis habebat iura militiæ, ordinisque equestris erat. vid. *Comment. ad KLVGKISTIVM* proxime

edendus. Vnde nobiles proprie milites dicuntur. Hinc
 LVITPRANDVS *Lib. II. c. VIII.* Est Saxōnum mos laudandus,
 quatenus annum post unum atque duo civium nemini MILITVM
 (hoc est nobilium, quippe qui iura militiae habebant)
 bello deesse contingat. Quæ omnia aliter se habuere olim
 apud Italos nam teste GÜNTHERO *L. II. Ligurini vers. 153. p. 30.*
Quos libet ex humili vulgo (quod Gallia fœdum iudicat) *ac-*
cingi gladio concedit equestri (Italia) conf. OTTO FRISINGEN-
 SIS *Lib. II. c. XIII. p. 453.* Ex iis quæ in Scholio (1) dixi-
 mus, patefiet, licet Henricus Auceps alioquin admo-
 dum mutarit militiam Germaniæ, quod WITKINDVS,
 LVITPRANDVS, SIEGEBERTVS GEMBLACENSIS, GOBELINVS
 PERSONA, alii loquuntur, tamen hoc minime mutasse:
 sed demum post illius tempora hoc esse factum. Tandem
 quum Principes viderent, fatius esse militem habere
 mercenarium, initio conduxere sibi aliquas tantum
 turmas, quæ tuerentur Principem. Deinde vero, sen-
 sim sensimque satis magnos exercitus conscripsere, quos
 demum perpetuos fecere ex variis rationibus status, in-
 ter alias etiam illa fuit, quod tum Germania premebatur
 & civilibus & exteris bellis. Maxima vero incrementa
 miles mercenarius SIGISMUNDO IMP. cœpit. nam premen-
 tibus Hussitarum factionibus, non tantum inter equi-
 tum cohortes, magnus plebeiorum numerus receptus,
 sed & pecunia imperata ad milites conducendos. Atque id
 præcipue egit *Imperator* vt omnem Germaniæ equitem
 vno fœdere iungeret. Vid. *Celeb. MÜLLERVS im Reichs-*
Tagg. Thearro Frider. V. Parte I. p. 333. Maximilianus Imp.
 deinde auxit mercenarium militem. Nobiles principum
 Vasalli seruitia quidem præstabant, sed indultum ipsis
 deinde, vt, si ipsi non possent, vel alios conducerent,
 vel

vel pecunia redimerent vacationem. (Ipse Henr. Leo iam *Frid. I.* obtulit subsidia pecuniaria vt illa milites conduceret, argumento tum iam fuisse militem mercenarium.) Tandem vero permisit REX noster clementissimus Vasallis, vt aliqua pecunia quotannis numerata a seruitiis liberi essent. Ceterum videatur elegantissima D. GRAEVI *Diss. de iuribus praecipuis & singularibus Iurisd. Patrim. Cap. I. c. XIII.*

- (1) Forfan aliquis mihi obiiciet: 1) obstare loca SIGEBERTI GEMBLACENSIS ad a. 922. Rex Henricus quoscunque fures, aut latrones, aut scarios manu fortes & bellis aptos esse videbat, indulta iis venia, agros & arma dabat, & legionem ex eis faciens ad debellandos barbaros exponebat. Item WITIKINDI *Lib. II. Annal. p. 643.* Rex Henricus -- quemcumque videbat furem aut latronem, manu fortem & bellis aptum, a debita poena ei parcebat (quum alioquin acerrimus persecutor illorum esset, vnde DITMARVS *Lib. I. Annal. p. 327.* Si quidem in Regno Henrici, vt multi dicunt, quis praedatus sit, huic Dominus clemens ignoscat. Conf. etiam Doctiss. LEYSERVS de diffidat.) collocans in suburbano Mersaburiorum, datis agris atque armis, iussit ciuibus quidem parcere, in barbaros autem, in quantum auderent, latrocinia exercebant. Ex his enim confici, & latrones milites egisse; sed respondeo: a) non latrones semper sunt plebei, pertinet huc locus CONTINVATORIS REGINONIS ad a. 920. p. 74. Multi illis temporibus etiam nobiles latrocinis insulabant, hic vero locus ad eadem illa tempora pertinet. b) Dubium est an non potius illi fuerint nobiles, qui ius belli sibi iure competens exercere, de quo in Opusculo de diffidationibus.
- 2) Referre GVNTHERVVM *Lib. II. Ligurini vers. 609. seq. p. 43 - 44.* & OTTONEM FRISINGENSEM *Lib. II. cap. VIII. p. 458.* Fridericum I. Stratori plebei ordinis in

bello se praeflare gerenti, iura equestris ordinis obtulisse. Ergo plebeios quoque milites egisse. Sed a) verbum plebeii medio aeo quandoque etiam loco simplicis nobilis, vt dicimus eines schlechten Edelmannes ponitur. b) Non nego plebeios quidem etiam seruitia militaria praestasse, sed non equestria. Sie dienten nicht zu Pferde, sondern zu Fuß, sie waren Fuß-Knechte pedites. Taceo alia dubia, quae mouentur a quibusdam, sed frustra; quod fufius docerem, nisi fere tempus oleumque sic perderem.

§. IX.

De militum
officialibus.

Etiam breuiter mihi aliqua erunt dicenda de militum officialibus. Non quidem multa de iis commentari patitur institutum meum, sed dicam tamen breuiter qui fiat, vt in Germania ad militum officiales maxime vexilliferos den Fendrichen requirant nobiles? Diximus §. 8. olim nobiles comparuisse cum suis Vafallis, eodem modo quo apud Polonos etiamnum seruitia praestant nobiles. Multa vero, introducto milite mercenario, antiquorum conseruata sunt. Hinc etiam factum, vt, non nisi nobiles praefecti sint militibus mercenariis, etiam ipsorum non fuerint Vafalli. Quid? quod etiam ignobiles, qui obtinuerunt dignitatem officialis superioris militum eines Ober-Officers, nihilominus eosdem ac nobiles habeant honores, atque iura eadem. Vocantur etiam vulgo: *caualiers*. Quod vero ad Vexilliferum seu signiferum vel standiferum, vt medio aeo vocantur, adinet, ille ideo etiamnum debet esse nobilis quod vexilla olim non nisi nobilibus competierint, quippe qui illa olim habuere soli, tanquam insignia militaria Feld-Zeichen cuique genti propria, de quo *Cap. III. Mediat.*

ditat. de Illustr. gente Borckia plura dixi. Aliam certe originem huius obseruantia militaris dare nequeo. Vellem, vt aliquis, conscriberet librum, in quo exacte doceret historiam militia germanicae. Maximi enim momenti argumentum illud est, & tum melius adhiberetur opera, quam fere perdunt, quum sexcenties ab aliis dicta, cocta atque recocta, scripta, exscripta iterum iterumque exscripta, maximo taedio repetunt, & ad nauseam vsque apponunt. Sed non potest huiusmodi liber leuiori brachio scribi. Requirit hic labor doctos, rerum peritos, lectione iudicioque pollentes. Certe dignus & dignissimus est is labor milite docto, sed vbi sunt? alia occasione olim rescripsit ingeniosissimus HERMANNVS de HARDT.

§. X.

Consensu Domini feudi in nuptiis Vasallis opus esse probauit solide, vti solet, Perill. de LVDEWIG ex LLbus SICILIAE, GALLIAE, ANGLIAE, SCOTIAE, GERMANIAE, RATIONIBVS Diff. VI. Opusc. de consensu connub. extra patrem n. (2) p. 40. § 199. In Germania absolute Domini consensus requiritur hinc p. 435. collect. Etymolog. LEIBNITZII HEIBERSTADIENSIS CAESAREVS in registro Prumiensi §. 3. ita: sciendum est, quod, quicumque de ministerialibus infensatis ecclesiae, uxorem duxerit & de ea filios genuerit, quod dominus abbas ae iure non teneatur illis feudum patris conferre, quicumque enim ministerialis hoc praesumerit facere, sciat se erga ecclesiam non fideliter agere & dominus abbas, si voluerit, super hoc eum poterit conuenire pro tali delicto. Conf. Exempla apud ALTESERRAM de ducibus & comitibus Lib. III. c. 1. qui tamen p. 208. in eo errat, quod existimat: Principes Imperii

De consensu
dominorum
feudi & dy-
nastarum
connubiali in
nuptiis ser-
uorum &
H. P.

consensum in nuptias ab Imperatore debere impetrare, quum hoc aduerfetur Germaniæ moribus iuribusque. Ratio autem cur Vasallis necessarius fit Domini consensus connubialis est hæc: *quod Domini interest scire quem habeat vasallum*, vel anne nuptiæ detrimento futuræ Domino? e. g. ne vasallus coniungatur familiæ suspectæ exotæque domino, & quæ ipsi despectui esse potest, vel ne vxor nubendo successionem conferat hosti atque inimico Domino. vid. CRAGIUS *de feudis Angliæ & Scotiæ Lib. II. Diegesi 22.* Hinc solent Principum consensum requirere nupturientes ministri, vltimum iam olim in vsu fuit, exemplo sit *Boso*, vid. GVDLINGH *Otia Cap. III. §. 4. p. 97.* Sed hæc fusius docere superuacaneum foret. Potius videamus qui dynastæ in hominis proprii matrimonium requiratur consensus? requiritur quidem, quod vberime docuit *Perill. Dom. de LVDEWIG l. c. Diff. X. p. 55.* ex Germaniæ obseruantia, LLbus Meklenburgicis, Brunsvicensibus, Mærfanis, Pomeraniæ, Angliæ add. ANT. MATTHÆVS *ad annales Regmondanos p. 201.* LEX LOTHARII IMP. apud Celler. RETHMEIERVM *in der Braunschweig Lüneburgischen Chronica p. 297.* CAPITVLARE AHYTONIS apud DACHERIVM *Tom. VI. spicil. n. 14. cap. XXI. p. 697.* item doctissimus POTGIESSER *de conditione & statu seruorum Germaniæ Lib. II. c. 1. §. 4.* add. *Perill. Dom. a LVDEWIG Reliq. Tom. IV. Lib. 5. n. 17.* illud autem obtinuit vt non prius sacerdos sponsis possit benedictionem sacerdotalem impertiri, quam exhibita indulgentiæ epistola, quæ varia habere solet nomina e. g. alicubi vocatur *Stech* & *Zettel.*

§. XI.

Origo Epistola indulgentiæ

His suppositis iam facile erit ad dicendum, quæ origo consensus officialium militarium in gregariorum nuptiis

ptiis fuerit? & vnde codicilli consensus istius? nam quum olim vasalli domino, & serui dynastæ, ad requiringendum consensum ipsorum in nuptias, essent obligati (§. 10.) & milites Germanici olim non nisi *subditi clientesque*, vid. *Per. Dom. de LVDEWIG Diff. in Remilit.* vid. ESTOR d. M. Hinc gregarii nobiles adire vt eorum impetrarent consensum, quotiescunque matrimonium inire vellent. Deinde quod olim tantum a vasallis suis requisuerant officiales, a reliquis omnibus iam postulabant, ita, vt iam nulli sint gregarii, qui non ad impetrandum prius officialis consensum ante nuptias obstricti sint. Hæc consensus requirendi origo. Iam 2) propro ad origines codicillorum indultus connubialis des Trau · Scheins. Ausim fidenter dicere ante ducentos annos codicillos istos esse ignoratos. Ortus ipsorum causa, meo iudicio fuit hæc: 1) vt sic milites consensum superiorum probarent & 2) eo fidentius sacerdotes sanctam benedictionem impertirentur connubiis militis, eiusmodi codicillos producentis. Maxime quum post LVTHERVVM sacerdotalis benedictio absolute a nostris atque Papæ colis sit in nuptiis requisita. vid. *Cel. LEYSERVS de concubinato in diu. duo IX. X. XI.* Ad probandum itaque comparati hi codicilli, vt obuiam iretur fraudibus, quorum exempla dabimus inferius (§. 22.) Primum vero adeo est verum, vt militi illos codicillos non producenti ad probandum consensum in nuptias; etiamsi adfirmet se illum iam impetrasse, nulla tamen habeatur fides. Alterum itidem sic se habet, vnde per leges pœna est statuta in sacerdotes copulantes sine eiusmodi codicillis, de quo inferius (§. 21.) dicam fufus.

§. XII.

De iure con-
sensus offici-
al. in nupt.
& regar. mili-
tium.

Intellecta origine consensus officialium in nuptias militum iam respondendum erit 1) an iuste consensus officialium, requiratur? 2) qui dare possint consensum in nuptias militum? 3) qui milites consensum necesse habeant? ad primum *Struaz* quod adinet, dubia nobis mouit D. Adr. BEIERVS in *Iur. milit. prud. Lib. II. tit. 13. n. 710.* sq. ille quidem existimauit, iniustum esse, velle militibus prohibere nuptias, obstringereque illos officialium consensui, quum matrimonium de genere permissorum sit, quia coniugium est iuris naturalis. pr. *Inst. de I. N. G. & C. & l. 1. §. penult. de I. & I.* sed 1) falsum est militibus nostro tempore interdicta esse absolute matrimonia; interdicta saltem sunt conditionate: nisi impetrauerint consensum praefectorum (§. 7.) consentit mecum BERTOCHIVS sepius allegato libro *cap. I. §. 16.* sed erroneus mihi videtur in eo, quod ex hac dispositione der *Frangösischen* Ordonance de a. 1661. art. 22. daß alle Soldaten, so Weiber haben die Compagnie von Grund an quittiren sollen, wo sie nicht als passe-volans oder blinde vermöge derer deswegen ergangenen scharffen Verordnungen abgestrafft werden wollen. colligendum esse existimet apud Gallos militum connubia esse prohibita, quum illud ex his verbis minime conficiatur. Porro 2) nemo est qui neget matrimonium cuius in genere licitum esse, vnde non Romani iuris frigidis legibus ad probandum hic est opus. Sed quis dubitauerit alicui in specie illud ob salutem publicam prohiberi posse? 3) iustum utique est in Germania requiri praefectorum consensum, si respicias ad originem (§. II.) suppeditatam. His illustranda sunt quæ BERTOCHIVS *cap. I. contra BEIERVM* disputauit. Videamus iam II.) qui con-

consensum dare possint? breuiter respondemus: *si respicias ad originem huius consensu requisitionis, Princeps, quippe cuius omnes milites sunt vasalli; vel cui Princeps concessit potestatem ad sensum suo nomine dandi.* Plerumque Duces seu Imperatores officialibus & gregariis *præfæcti*, alicubi vero centuriones seu capitanei, ad sensum Principis nomine præbere solent. Respicendum itaque hic est ad cuiusque prouinciæ regni que ordinationes, saltem obseruamus in nostris terris gregariorum nuptias nomine principis adprobare centuriones vid. *LVDOVICI Einleitung zum Kriegs- Proceß Cap. II. vbi Edictum regis nostri de a. 1701. exhibet, de aliis prouinciis. vid. BERTOLICHVS Cap. II. ad 3) quæstionem respondemus breuiter hisce: Omnis qui militaria stipendia meretur Principis sui indultu nuptiali opus habet.* Nam principis est vasallus (§. 10.) Iniuste itaque aliqui officiales eximere volunt, forsitan ad antiquam nobilium libertatem primus huius opinionis auctor respexit, quum tamen iam illa post nomen datum non possit obuerti. Hinc *iure milit. Imp. & Imperii* vid. *LVNIG. Corp. iur. milit. p. 116. b. p. 148. b. Regum M. Britannia id. p. 1060. Dania. id. p. 1297. Polonia id. p. 810. § 832. & Cod. Aug. Vol. I. p. 1038. § 1039. Porussia vid. LVDOVICI Einleitung zum Kriegs- Proceß. Cap. II. §. 18. 19. item iure milit. Brandenburg. Saxonico Brunsvic. & cæterarum prouinciarum iniungitur: vt, quum uxores ducere volunt, prius impetrent officialium ad sensum.* Iphis officialibus vero iustum est, vt vel Principis ipsius, vel Imperatoris sui, vel vt in Gallia constitutum, Inspectoris Generalis ad sensum impetrent. Sic Rex Borussia edixit a. 1709; *Daß die Ober-Officirer ohne Vorwissen und Consens ihrer Commandeurs vom Regiment zu Seyrathen sich nicht unter-*
D sehen

stehen sollen. vid. LVDOVICI Einleitung zum Kriegs- Pro-
cess. Cap. II. §. 20.

§. XIII.

Quo tempore
dandus con-
sensus.

Adiecere Leges consensui huic certa requisita in quæ
vt inquiratur ordo dicendorum a me postulat. 1) iure
quæritur quando dandus sit hic consensus, ante sponsalia,
an ante nuptias? Respondeo, indultus requirendus est
ante ipsa sponsalia. Rationes sententiæ habeo sequentes
1) sponsalia fere eadem sunt cum matrimonio, quum
nuptiis ipsis non fiat, nisi quod promissum antea sponsali-
bus. vid. TITII Probe des Deutschen Geislichen Rechts Lib.
IV. art. 1. & II. §. art. 2. & 3. BARTOL. in l. 5. ff. de condict. causa
dat. STRYCK de dissensu sponsalicio. Dicuntur ideo etiam-
num apud Suecos nuptiæ: *brulof* vt est apud OTTFRIDVM
p. 148. vel vt hodie: *bröllop* (sive sponsalia) vid. IOH. LOC-
CENII *Antiq. Sueo-Goth. Cap. XXXI. p. 106.* quinimo solet sæpius
anticipari quod differendum ad diem vsque nuptialem
fuisse, id quod & maiores probe intellexere, vnde PRO-
COPIO de Bello Goth. Lib. IV. teste: *femina* apud illos, de cui-
us nuptiis actum fuerat, (breuiter: sponsa) *etiamsi corpore
esset integra, pro corrupta habebatur.* Certe iure Germani-
co antiquo nullum discrimen inter nuptias & sponsalia;
sed vtraque eodem actu celebrata. vid. HACHENBERG de
nuptiis veterum Germanorum. Ius canonicum etiam (for-
san inde) sponsalia pro ipso matrimonio habet. c. 25. X.
de sponsal. c. 1. 27. Qu. cui ad sensum præbent HOPPIVS ad pr.
Inst. de nuptiis: verbo: *iuslas.* STRAVCH *diff. iur. Iustin. 2. th.*
6. sponsalia 2) requirunt consensum eorum quorum
interest, ne pro *clandestinis* habeantur, (§. 19.) quippe
quæ prohibita, & pœna digna censâ a Potentissimo Bo-
rullie Rege edicto promulgato. Denique 3) Leges ipsæ re-
qui-

quirunt, vt consensus officialium etiam ante sponsalia impetretur. Hinc Königl. Groß · Britannische und Churfürstl. Braunschweig · Lüneburgische Verordnung a. 1716. prohibet: ohne Vorwissen und vorher erlangten Consens des Chefs vom Regiment sich in eine Ehe · Verlöbniß einzulassen. idem obtinet in Saxoniam, vnde in Edicto de a. 1709. Cod. August. Vol. I. p. 1039. ita: Daß künftighin keine Verlobungen, vielweniger Copulation, vom Wachtmeister und Sergeanten an, bis auf den Gemeinen inclusive, Platz finden und gültig seyn sollen. Huic respondet Saxo Gothana constitutio a. 1719. apud LVNIGIVM *Corp. iur. milit. p. 1117.* Regis Borussiae Edictum anni 1704 sic habet: Und zwar ist unser eigentlicher ernstlicher Befehl und Wille, daß hinführo weder Unter · Officier, noch gemeiner Soldat sich gelisten lassen soll, ohne Vorwissen und Consens seines Capitains, worunter er stehet, mit einer Weibes · Verlobn, sie sey, wer sie wolle, sich ehelich zu versprechen. Id quod repetitum Edicto a. 1705. & extensum ad officiales, vsque ad centurionem edicto a. 1709. vid. LVNIGII *Corp. iur. Milit. p. 1156.* Puniri vero solent milites qui hoc neglecto nihilominus sponsalia contrahunt, licet plerique milites ignorent etiam ante sponsalia impetrandum esse consensum, vnde BERTUCHIVS *Cap. III. §. 1.* welche sodann in Arrest, auch wohl in Ketten und Banden allererst erfahren müssen, daß sie Unrecht gethan haben. vnde *ibid. §. 6.* recte suadet, ideo congruum fore, vt milites tyrones hoc doceantur, damit sie nicht allererst in Arrest, vt verba eius habent, auch wohl in Ketten und Banden lernen müssen, was diesfalls Rechtens seye. Sed refertur hoc iure meritoque inter pia vota. Solet etiam quandoque indulgeri tum militibus, dum

obuertunt se ignorasse illud. Quod vltimum me iudice etiam æquitas postulat. Licet etiam quandoque innocentes pœna ad ficiendi sint, vt tanto magis sibi caueant reliqui.

§. XIV.

De inquit-
tione in cir-
cumstantiis
premittenda.

Porro II.) requirunt leges vt officiales antequam præbeant consensum *negligens* causæ cognoscant sedulo. 1) Autem debent examinare anne matrimonium illud in commodo futurum statui militari: ob der Militair-état und das Quartier-Wesen, Beschwörung davon habe? 2) An Miles iam coniugem aut sponfam habeat? Miles vero vel ait se nondum alii esse obligatum, & tum pro ipsius libertate est præsumtio, aut ait priorem coniugem esse mortuam, & tum ipsi incumbit probatio, quæ, quomodo sit instituenda, doceat *Celeb. LEYSERVS de probatione mortis.* 3) An neglexerit miles consensum parentum vel quorum interest? vid. *LVNIG. Corp. Iur. milit. p. 116. b. 148. b. 428. a. 616. 1033. a. 1060. a.* quem iam LL. Romanæ exigunt. vid. *l. 35. de R. N. conf. ANTON. D'ESPEISES Tom. I. Oper. p. 264. n. 5.* maxime in hoc est inuestigandum vbi matrimonia illo deficiente pro nullis habentur, vt in nostris terris. 4) Anne miles fraudibus amatae & variis artibus ad matrimonium sit inductus? id quod etiam postulare videntur verba des Königl. Reglemens des militair Consistorii a. 1711. Weilen auch die Erfahrung bezeuget, daß die Unter-Officiers und gemeine Soldaten zu Roß und Fuß öftters von liederlichen Weibes-Persohnen verführet, zur Ehe inducirt, und auf solche Art die Regimenten, Bataillons und Compagnien mit unnöthigen Troß und Rosten beschweret werden. &c. &c. 5) An illud matrimonium sit licitum. vid. Edictum Regis Boruffiæ a. 1709. e. g. an sit

fit incestuosum? &c. 6) An Mulier quam ducere vult miles integræ sit famæ, honestisque nata parentibus? notatu hic digna dispositio *art. 113. Iur. Milit. Holsatic.* Es sollen die Officiers keines weges gestatten, daß jemand sich an eine Hure verlobe, befondern zum Fall der Kert nicht von ihr lassen wolte, sollen sie ihm so lange in die Eisen setzen lassen, bis er zu andern Gedanken, und da er durch dieses Mittel nicht abgehalten werden könnte, so soll er ohne Abschied weg gesaget werden. *vid. SCHVLTZENII Corp. Iur. milit. rubr. Schleswig. Holst. Krieges. N. p. 29-30. LVNIGH Corp. Iur. Milit. p. 859. causas suppeditant verba edicti Borussiae Regis sæpius citati, a. 1709.* Daß, wie Unter-Officiern und Gemeinen bey Dero Trouppen, also auch von Ober-Officiern eigenmächtige und unzulässige und irreguläre Heyrathen getroffen werden, wodurch den viele desordres und inconuenientien gemeinglich zu erfolgen pflegen, denen Eltern und Familien aber öffters Tork und Schimpf ohnverschuldeter Weise zugefüget wird. Quod si vero officialis his neglectis statim consensum dederit, debet de incommodo exinde redundante repondere. Sic e.g. in dem Sachsen-Gothaischen Articul-Brief *Art. XI. art. 1.* dicitur: so sollen auch die Officierer selbst nicht alsobald und ohne höchstnöthigen Ursachen, und nur bloß um ihres Gewinnes halben ihre Bewilligung darcin geben, wiedrigensfalls, so die Compagnie mit vielen und über 15. Weiber beschwehret würde, sie davor stehen und Antwort geben sollen. Taceo alias constitutiones.

§. XV.

Tandem III) etiam certa formula codicillorum inductus connubialis militum dari solet legibus, quæ vtique

De forma instrumenti

D 3

est

des Traus
Eheins.

est obseruanda. Potissima vero eiusmodi instrumenti requisita sunt hæc, secundum BERTOCHIVM: 1) debet exprimi nomen, conditio sponsi sponseque eorumque parentum 2) locus natiuitatis 3) Regio in qua est miles 4) vt codicilli ab eo cui ius concedendi matrimonium competit, subscribantur signenturque 5) vbi, & quo tempore dati codicilli illi? In hunc modum, nisi aliqua superflua exceperis, confecta instrumenta apud NEHRINGIVM *in Manual. Notar.* leguntur. Posset etiam in hunc modum dari:

Demnach Jürgen Stephen gebürtig aus Vtopia Mousquetier unter dem Hauptmann Sonung, unter dem Wohl-löblichen Herbstischen Regiment mir eröffnet, daß er mit Jungfer Spizen Hans Spiz, hiesigen Bürger und Brauers-Aeltesten, eheliblichen Tochter, sich ehelich einzulassen gesonnen, und desfalls um meinen Consens gebührend gebethen, als habe nach reiffer Überlegung ihm solchen nicht bergen mögen, und ist ihm also hiedurch verstattet, sich gedachte Jungfer Spizen ehelich antrauen zu lassen. Urkund dessen, diesen Concession - Schem, unter meinem eigenhändigen und bengedruckten angebohrnen Pette schaffe, von mir gestellet, so geschehen in dem Stabes Quartier Moræa den 1. Apr. a. 1736.

(L. S.)

Sr. Königl. Benderschen May. beym
Herbstischen Regiment zu Fuß bestatter
Oberster

Hans Freyherr von Nacht.

Aliam

Aliam formulam, qua officiali matrimonium indultum exhibet BERTOCHIVS *Cap. V. §. 12.* exscriptioe dignum.

Dem Königl. Polnisch. und Churfürstl. Sächsischen Lieutenant von Königl. Prinzlich. Regiment zu Fuß, Johann Gottlob N. wird auf sein an mich geschehenes gebührendes Ansuchen, zu einer mit Jungfer Johanna Eleonora N. des Licent. N. vornehmen des Raths in der Stadt N. ältesten Jungfer Tochter zu treffen gewilleten Heyrath, der erforderliche Permissions-Schein ertheilet, und ihm dieses zu seiner Legitimation ausgestellt. Sign. den 27ten Octobr. 1722.

Graf von N.

§. XVI.

Possit quæri, quidnam solui soleat pro eiusmodi indultus codicillis? Respondemus: pro prouinciis præ-tium esse diuersum. Existimat quidem BERTOCH præ-tium ex moribus non nisi florenum esse, sed memini ego solui solere nostris officialibus pro impetranda concessione decem Imperiales. Legatur etiam BERTOCHIVS *Cap. I. §. 8.* Nihil certi a me determinari potest, sed qui libet eius sibi interrogando facillime notitiam parabit. Saltem illud vnum respondere adhuc hoc §. volo an sub-sit simonia? Catholici respondent adfirmando, atque ideo non ferunt vt lytrum pro consensu connubiali exigatur. Hinc e. c. LEGIBVS BOICIS *Tit. IV. Art. VI.* cautum inter alia: und sollen die Herren wegen solcher Heyrath, die aignen Leut nicht beschweren: sondern ohne alle For-derung, Schätzung oder Bezahlung ainiges Gutes oder Gelds zu gelassen werden. *re. re. conf. CASP. SCHMIDII Com-ment.*

*De prætio
des Trau-
Scheins an
subst Simo-
nia?*

ment. h. l. sed I) ob rationes quas ὁ πᾶν de LVDEWIG in consensu connubiali extra patrem Diff. X. §. 7. p. 62 63. suppeditavit, hoc iure cessat apud Protestantes II) etiam erronea est illa Pontificiorum doctrina, nam 1) falsum est matrimonium eo sensu, quo ipsi volunt esse sacramentum, potius ex primorum Christianorum more ita vocatur, quia est symbolum vnionis cum Christo, vid. NÆVII *Ius coniugum* Cap. I. c. IX. §. X. p. 39. sq. quod μυστήριον continet, vnde μυστήριον in vulgata etiam eleganter sacramentum vertitur, de quo me in Epistola ad *illustr. Dom. BÖHMERMVM* in his versatissimum *MSta: de conciliandis Ecclesiis in doctrina de sacramentis* fusius egisse memini. 2) Nulla subest simonia ideo, quod hic nullum donum spirituale venditur, quod ad crimen Simonix vtique requiritur vid. *Doctissimi acutissimi que PERTSCHII tract. de crimine Simonie* Dn. de LVDEWIG de *Iure Annatar.* 3) qui a Simonia crimine sic purgabunt Papæ colæ illud, quod pro Bullis indulgentiæ Papalis in eundi matrimonii, remissionis peccatorum, &c. certa pecunia soluitur? Possideo ego libellum rariorem, cui est titulus: *Taxe de la Chancellerie Romaine Et la Banque du Pape, où l'absolution des crimes les plus énormes se donne pour de l'argent. Ouvrage qui fait voir l'ambition Et l'avarice des Papes.* Traduit de l'ancienne Edition latine, avec des remarques. Augmenté d'une nouvelle Préface A Londres MDCCII. Vel hic liber me docuit satis superque iniquitatem papatus multaque exempla huc pertinentia, quæ, vt chartæ parca- tur, exscribere nolo.

§. XVII.

De consensu denegatione. Nullum est dubium eum qui potest consentire, etiam dissentire posse. Neque quis dubitauerit, officiales consensum in nuptias gregariis, militibus denegare posse. Cer-

Certe (liceat iocum feriis intermiscere) si quando aliquis gregarius miles de illo dubitat, satis ipsum docere possunt, demonstratione in sensus incurrente, nihil esse verius. Sed tamen minime negauerim, debere officiales cum ratione consensum recusare. Non enim tantum stultorum est nolle, sine rationibus; sed & concessa a Principibus officialibus consentiendi in militum matrimonia potestas, hac lege: *ut non sine causis grauissimis militibus consensum denegent.* Maxime hoc attendendum est, vbi matrimonii milites a desertione arcendi sunt. Neque dubito, posse militem gregarium, cui officialis iniuste epistolam indulgentiæ connubialis den Trau- & Schein denegat, apud superiores de iniuria sibi illata conqueri. Sed cautus sit tum, ne detrimento suo discat quanti momenti res sit incusare velle, quorum potestati subditi sumus. Forfan quis scire cupit, quando iuste denegat ad sensum officialis? Responsum ille capiat hoc: *quotiescunque causa instituta cognitione vel vnum superius (§. 14.) datorum requisitorum desideratur, iure meritoque consensum denegat officialis; immo ad id est obligatus.* Deinde etiam iure consensum denegare potest, vbi miles lytrum indultus connubialis soluere nequit vel ipsius sponsa. Nam si vltima nuptias quidem contrahere velit, sed tamen lytrum soluere nolit, etiam si queat, ad soluendum potest cogi, quum qui vult rem etiam media velle censendus est.

§. XVIII.

Possent quis haud absone questionem nobis mouere *An hæc etiam obtineant quoad eos qui tantum in numeros relati: ob dieses auch die enröullirten betreffe?* Sed breuiter Problema sic potest responderi: *Vtique.* 1) Enim *qui tantum in numeros relati?*
 E fim

sim est cautum, etiam de illis est intelligendum figillatim. 2) Ipsæ Leges militares idem statuunt; & Praxis militaris est eadem. Quod etiam induxit Potentissimum Regem nostrum vt nuperrime clementissime rescriberet: vt inhabiles ob staturam breuiorem ad militiam, in numerum tamen relati, excludantur, & libera ipsis sint matrimonia. Verba Rescripti sic habent:

Friedrich Wilhelm König ꝛc

Weilen zeithero verschiedene Klagen bey uns angebracht worden, daß die Regimentter denen enrollirten ohne Trau-Scheine zu heyrathen nicht erlauben, noch sich dererselben, wenn sie auch nicht einrangiret werden können, oder einiges Wachsthum mehr hätten, begeben wolten; dadurch aber die „Vermehrung derer Unterthanen und Besetzung derer Höfe, welche wir doch auf alle Weise befördert wissen wollen, sehr verhindert wird.“ So haben wir zu Abheffung dessen allergnädigst resoluiret und feste gesezet, „daß denen Unterthanen, welche zu Krieges-Diensten nichts nütze, die Trau-Scheine auf einer jeden Gerichts-Obrigkeit Verlangen ohnweigerlich und ohne Entgeld gegeben, auch diejenigen, worinnen kein Wachsthum zu hoffen, von allem „Anspruch des Regimentts befreyet seyn sollen,“ und solcher wegen an sämtliche Regimentter Infanterie und Cauallerie und Dragoner dergestalt, wie die beyliegende copynliche Circulair-Ordre zeigt, dato rescribiren lassen. Ihr habt euch demnach eures Orts hiernach zu achten, und sämtlichen Commissariis

fariis locorum, Land-Räthen Beamten und Magistraten hievon Nachricht zugeben, und dieselben darnach fordersamst zu instruiren. Daran 2c. und 2c. Berlin den 28. Febr. 1736.

Friedrich Wilhelm.

Bei Sr. Königl. May. in Preussen unsern allergnädigsten Herrn, sind zeithero Verklagen angebracht worden, daß die Regimenter denen enröllirten ohne Trau-Scheine zu heyrathen nicht erlauben, noch sich derselben, wenn sie auch nicht einrangiret werden könnten, oder einiges Wachsthum mehr hätten, begeben wollten. Wann aber dadurch die Vermehrung derer Unterthanen und Besetzung derer Höfe, welche Sr. Königl. May. doch auf alle Weise befördert wissen wollen, sehr verhindert wird, höchst dieselben auch denen Regimentern bey zufertigung der Enrollirungs disposition so ernstlich als nachdrücklich aufgegeben dasjenige, worinn kein Wachsthum ist, gar nicht zu enrölliren, Sr. Königl. May. auch gehörig darüber gehalten und dergleichen zum Schaden des Landes gereichende Unternehmung abgestellt wissen wollen, als befehlen höchst Dieselbe dem Commandeur N. N. Regiments Infanterie hiedurch in Gnaden, denjenigen, welche zu Krieges-Diensten nichts tüchtig, noch in welchen einiges Wachsthum mehr vorhanden ist, auf einer jeden Gerichts-Obrigkeit Anzeige und Verlangen, die Trau-Scheine ohnweigerlich und ohne Entgeld zu geben, auch die Unterthanen, wenn sie 24. Jahr passiret, und kein Wachsthum

thum mehr zu hoffen, alles fernern Anspruchs zu erlassen. Wornach sich der Commandeur besagten Regiments aufs genaueste zu achten, sämtliche Capitains des Regiments, es behörig befand zu machen, und damit dieser Sr. Königl. May. allergnädigsten Intention überall nachgelebet werde, auf das nachdrücklichste zu halten hat. Berlin den 28ten Febr. 1736.

§. XIX.

*De nullitate
matrimonii
clancularii
militum.*

Quodcumque est contra leges, illud est nullum l. 5. *Cod. de leg. HARPRECHT ad Pr. Inst. de Nuptiis n. 31.* vid. BRANDES *de nullo.* Nullos habet effectus quum nullius, seu non entis nulla sint affectiones. Sponsalia atque matrimonia clandestina per leges prohibentur. Clandestina illa sunt, quae sine solemnitatibus, legibus praescriptis contracta. vid. c. 2. §. 3. X. *de Clandest. Desponsat. & Illustr. BÖHMERS Iur. Eccl. ad Tit. eundem.* ad solemnitates quoque pertinet, ut illi consentiant in matrimonium quorum consensus ex Legum dispositione est requirendus. Per leges iniunctum militibus, ut officialium indulgentiam ad matrimonium incundum impetrent. (§. 12.) Ergo nulla sunt illa sponsalia atque matrimonia, quae contraxere milites omisso officialium consensu, omnibusque deserviuntur effectibus. Nulla dos, nulla patria aut matris potestas, nullum ius successionis, nulli liberi legitimi. Contra spurii, illegitimi liberi, mulier prostibulum. vid. *Cel. LEYSERVS de concubinaru inarviduo n. XVII.* Quae dixi adeo sunt vera, ut ipsae militares leges idem velint statuuntque. In *const. Regis Borussiae* de anno 1713. sic est: Die Zusage, wenn sie gleich eidlich geschehen, und das Frauen-Mensch geschwänget

gert worden, soll vor null und nichtig erkläret, im Fall aber die Priesterliche Copulation würcklich vor sich gegangen, die vorgesezte Straffe verdoppelt werden. Idem prohibent *Electoris Hanover. Lex apud LVNIGIVM in Corp. Iur. milit. p. 1072. & Brunsvicensis ibid. p. 1068. Ordinatio Palatin. Bipontina ibid. 1081. item. Ius militare Saxo-Gothanum ipid. p. 1106. 1117.* Res itaque clara atque definita est apud Protestantos; sed quæritur an etiam apud Romano-Catholicos idem obtineat? Respondebo verbis *Cel. BÖHMERI de Iure milit. ecclesiastico Cap. II. §. XIV. (a) p. 80. Cessat sine dubio annullatio matrimonii in exercitibus Principum catholicorum propter sacramentum, quod matrimonio inesse creditur, & ita difficiliter apud eos rescinditur.*

§. XX.

Iure Iura statuunt pœnas in delinquentes. Militaria iure minime ideo patiuntur sic impunita abire matrimonia clandestina. Statuunt recte pœnam 1) in militem atque 2) mulierem, matrimonium contrahentes, denique 3) infacerdotem ipsis benedicientem. De priorum pœnis hoc, de vltimi, sequenti §. dicam 1) in militem statutum ita: a) ob clandestina sponsalia *iure Borussiae nouissimo: Daß die Unter-Officiers oder gemeine Soldaten condemniret seyn sollen, funfzehen mahl in einem Tage durch zwey hundert Mann die Gassen zu laufen.* Ein Ober-Officirer arbitrarie mit suspension von seiner Charge, oder nach Befinden mit Bestung, Arrest zu bestraffen, ein Artillerie-Bedienter seines Dienstes verlustig seyn soll. vid. *LVNIG. c. l. m. p. 929. 904. 858. Brunsvicensis, ad operas publicas id. p. 1068. Palatino-Bipontano, ibid. p. 1081. Saxo-Gothano. ibid. p. 1117. Saxonicum item Electorali pœna arbitraria statuitur.* b) Ob matrimonium clandestinum

Pœna matrimoniorum clandestinorum.

pœna *Iure Porussico* duplicatur, was die Unter-Officierer und Gemeine betrifft; ein Ober-Officier wird mit Cassation aus Königl. Diensten angesehen. *Iure Brunsvicensi* sic disponitur apud LÜNIGIVM C. I. M. p. 1068. daß die Delinquenten auf zwey Jahr lang ad operas publicas solten gebracht werden. Churfürstl. Pfälzisch. Kriegs-Recht art. XIX. welcher Soldat sich aber ohne der Officiere Consens auffer Landes verheyrathet, soll so lange in Eisen und Banden arbeiten, bis er zwey tüchtige Mann an seinen Platz gestellet hat. vid. LÜNIG. p. 1033. a. *Saxonico Electorali Iure* & *Circuli Suevici*, arbitrarie puniuntur. Nisi quod BERTOCHIVS Cap. VII. §. 27. segg. observet, quod in Saxonia plerumque ideo virgis cedantur. *Iure Gallico* ipsis pœna summam hęc est: dans le Code militaire Liure I. Tit. II. §. 3. qu'ils perdront entierement leurs droits d'ancienneté. Et que par le §. 5. du Titre II. du 1. Liure du même Code militaire, les officiers seront cassés. 2) Mulieres plerumque solent, vel mitti in ergastula, vel tanquam infames vel scorta mitti in exilium. Sic *Iure Porussico* ob sponsalia mit einem Jahre ins Spinn-Haus; ob matrimonia ipsa: mit zwey Jahr ins Spinn-Haus: puniuntur.

§. XXI.

Pœna sacerdotis copulantis.

Iam progredior ad pœnam sacerdotis, qui milites destitutos consensu officialis sui, cum vxore clam iungit. Pœna depositionis ab officio statuitur in eiusmodi sacerdotes. In dem Artickels-Brieff, vor die Reichs-Völkler, de a. 1672. §. 17. LÜNIG p. 116. b. und de a. 1682. §. 17. id. p. 148. b. In dem Königl. Groß-Britannischen und Churf. Braunschweigischen Artickels-Brieff §. 8. id. p. 1060. a. Et Braunsch. Lüneburgisch Kriegs-R. art. VII. vid. SCHULTZENS. C. I. M. rubr. §. Br. L. R. R. p. 35. In dem Königl. Dän.

Dänischen Artikels · Brieff. *Cap. I. §. 6. LVNIG p. 1297. b.*
 Der Fürsten und Stände des Fränkischen Creyses. §. 15.
Id. p. 428. a. Des Ober · Rheinischen Creyses de a. 1698. *art.*
20. Id. p. 616. a. Dem Chur · Pfälzischen. *art. 19. Id. p. 1033. a.*
 Dem Sachsen · Gotha'schen *p. 1060. c. Sed iure Saxonico-Electora-*
li poena arbitraria, grauior tamen, statuitur. Porro sic itidem depositio ab officio, quippe quæ per Edicta Regia in omnes copulationes clandestinas est statuta. Iure Gallico eadem poena statuitur in sacerdotes illos, quæ in adiutores raptus violenti pronunciat legibus. *Voyès le Code militaire au Livre XI. Titre II. §. 4.* Dabo verba Gallica in pauciora Germanica a LVNIGIO *p. 1291. b.* relata: Die Feld · Prediger sollen als Helffer und Mitschuldige eines begangenen Jungfern · Raubes angesehen werden. Et deinde: die Obristen der Regimenten, sollen die Feld · Priester auf erhaltene erste Nachricht von ihrer Mißhandlung wieder den Inhalt gegenwärtiger Artikel in Arrest nehmen, und sie in der ordinariorum (scilicet clericorum) Hände überlieffern lassen, damit der Proceß wieder sie nach dem hierüber erklärten Willen Zhr. Majest. könne angestellet und vollführet werden. *Liquet etiam hinc, quam probe Gallia Rexius suum circa sacra conseruet.*

§. XXII.

Sunt quandoque milites qui mulierculas pecunia emungere quum volunt, ipsis persuadent, se opus habere numis vt habeant lytrum quo indulgentiæ conubialis Epistolam redimere possint. Sic sapius inducuntur mulieres; sed quandoque astutiores vrgent prius, vt ipsis impetrent indulgentiæ epistolam den Trau · Schein monstrentque, tum se velle lytrum soluere. Quid ergo? aliqui adeo scelesti sunt, vt imitatis aliis præfecti sui Epistolis

*De fraudibus
 variis, quæ in
 Epistolis in-
 dulgentiæ
 committi so-
 lent.*

stolis earumque suscriptione mulieribus imponant. Quidam vero sic falsarii sunt, quum probe intelligunt se minime impetraturos a suo centurione siue praefecto indulgentiae connubialis codicillos. Alia Exempla suspeditat, D.G.P.HÖHN. in *Betrügs-Lexico*, voce: *Soldaten*. Dicendum ergo a me definiendumque, qua poena digna facinora ista? Responsum cape: prius arbitrarie non vero adeo rigide punitur. Posteriora delicta ipsos poena falsariorum dignos utique faciunt. Fufius hæc iam tradere mihi non licet, ob temporis defectum. Urget etiam Typographus ut finis imponatur opusculo; ut igitur ipsius petitio fiat satis, opusculi huius, leuiori quidem brachio scripti alio tempore magis polienti hic esto

FINIS.

F. 4. l. 7. initio, lege ita: *opprobrium*,

154562

ULB Halle
005 372 046

3

R

12. 15

A. R. I. BÜNEMANNI
MINDENS.
COMMENTATIO HISTORICO-IVRIDICA
DE
CODICILLIS INDULTI
CONNUBIALIS MILITVM

SIVE
Som Trau-Scheine

QVA ETIAM

DE
IVRIS ROMANI ET GERMANICI SANCITIS
IN MILITVM MATRIMONIIS
OFFICIALIVM ATQVE
MILITIAE MERCENARIAE
APVD ROM. ET GERM. ORIGINE
AGITVR.

HALAE SALICAE clō MCCXXXVII.
Literis IOA. CHRIST. HILLIGERI, Acad. Typ.

12.